

Tegen revoluties in de taalkunde

Marc van Oostendorp, Radboud Universiteit

Samenvatting

Van de Velde en van der Horst beweren dat de taalwetenschap in een crisis verkeert: het vak zou vrijwel tot stilstand zijn gekomen omdat er de laatste decennia geen grote ‘doorbraken’ zouden hebben plaatsgevonden. Ze pleiten voor meer interdisciplinaire samenwerking, vooral met de natuurwetenschappen. Deze bijdrage stelt daar tegenover dat er wel degelijk belangrijke vooruitgang is geboekt, vooral door de unificatie van verschillende deelgebieden van de taalkunde en beredeneert dat de wens voor voortdurende ‘revolutie’ van buiten schadelijk is voor het vak. Het is belangrijker dat meer mensen proberen een overzicht van het gehele vak te krijgen.

Abstract

Van de Velde and van der Horst claim that there is a crisis within linguistics: the field would have all but come to a standstill, as there are no great ‘breakthroughs’ to be reported. They argue in favour of more interdisciplinary collaboration, in particular with the sciences. This contribution claims instead that there has been significant progress, mostly from unification of different subfields in linguistics, and argues that the wish for constant ‘revolution’ from outside is damaging to the field. Instead, It is more important that more people try to have an overview of the field as a whole.

Tot de afleggers van de renaissance behoren de term *renaissance* zelf én het beeld van de geschiedenis dat eraan verbonden is – met name het idee dat we de continue tijd kunnen opdelen in vakken met radicale breuken tussen die vakken. Het artikel van Van de Velde en van der Horst is in dit opzicht een voorbeeld van zulk denken, want het idee ‘dat de renaissance ten einde loopt’ kan alleen worden gedacht door iemand die doordrenkt is van de renaissance. Het idee van de ‘verlichting’ is er natuurlijk ook zo een: ineens gaat het licht aan in de duistere tijd die voor ons ligt en die we dan ook maar beter kunnen vergeten. En dan hebben we nog het idee van de ‘revolutie’ dat we ook in het artikel tegengekomen.

Van de Velde en van der Horst zijn ook niet de eersten. De cognitiewetenschappen, en daarmee ook de taalwetenschappen, worden geplaagd door dit type denken: steeds weer wordt er een geheel nieuw era uitgeroepen, steeds weer is al het oude nu

eindelijk ten einde, steeds weer hebben nieuwe onderzoekers het gevoel dat ze nu *eindelijk* een solide wetenschappelijke basis gevonden hebben voor de studie van de menselijke geest. Dat gevoel geeft ze vervolgens het recht om wat de voorafgaande, zo misleide, generaties aan inzichten hebben opgebouwd weer af te breken, en weer van voren af aan te beginnen. Tot er alweer een nieuwe generatie opstaat die nu pas écht het wetenschappelijke licht heeft gezien en een einde maakt aan de duistere middeleeuwen van de afgelopen tien jaar. Door al die geboorten en wedergeboorten lijkt de verlichting in de cognitiewetenschappen vaak meer op een knipperbol. (Een interessante recente ideeëngeschiedenis die dit goed uitlegt, is Goldsmith & Laks, 2019.)

1. DE DIAGNOSE

Geheel in de geest van de renaissance zien Van de Velde en van der Horst momenteel een crisis in de taalkunde én een oplossing voor die crisis. Op beide valt veel af te dingen, en hun uitweg uit de crisis lijkt me zelfs een gevaarlijke. De crisis zou eruit bestaan dat er de afgelopen decennia geen ‘hoogtepunten’ zouden zijn geweest, de oplossing ervoor bestaat uit een radicale breuk met dat geploeter en het voorstel het heil te zoeken bij andere wetenschappen.

De diagnose voor de crisis is in mijn ogen zwak. Zo beweren de auteurs dat ‘taalkundeopleidingen allerwegen te kampen hebben met teruglopende studentenaantallen’. Nu heb ik niet kunnen achterhalen wat de instroom precies is in Vlaanderen, maar voor Nederland is de laatste jaren eerder het tegendeel het geval. De opleiding Taalwetenschap groeit in alle Nederlandse universiteitssteden als kool – in de ene stad misschien wat harder dan in andere, maar niemand rapporteert teruglopende studentenaantallen. Voor de traditionele taal- en literatuuropleidingen zoals Nederlands of Frans is dat wat anders (al zijn ook daar uitzonderingen, zoals Koreaans), maar je zou dus kunnen zeggen dat juist de wetenschappelijke belangstelling voor taal het momenteel wint van de wens een of meer specifieke talen grondig en in samenhang met de cultuur te leren kennen. Dat is in se ook geen goed nieuws, maar niet bepaald een voorbeeld van zwakte voor de taalkunde.

Nu betreft ‘de kladderadatsj’ volgens Van de Velde en van der Horst eveneens het onderzoek. Het zou lastig zijn om in de afgelopen twintig jaar ‘doorbraken’ aan te wijzen. Ze noemen over de twee eeuwen voorafgaand aan de huidige zo’n twintig ‘doorbraken’, dus ongeveer één per decennium, maar het lijkt mij niet lastig om alleen al in de afgelopen vijf jaar van dat soort doorbra-

ken aan te wijzen, zoals de ontdekking van Charles Yang (2016) dat we wiskundig kunnen vaststellen hoeveel uitzonderingen een grammaticaregel toestaat, de unificatie van sociolinguïstische indexicaliteit en pragmatiek door Heather Burnett (2019), de manier waarop William Labov (2020) de oude schijnbare tegenstelling tussen *Ausnahmslosigkeit* en lexicale diffusie heeft opgelost, en eventueel de ontwikkeling van het taalmodel GPT-3 door OpenAI (Brown *et al.*, 2020). Geen van deze ideeën doet naar mijn smaak onder voor enige van de door Van de Velde en van der Horst genoemde ‘doorbraken’: ze hebben stuk voor stuk gigantische implicaties voor ons begrip van taal, die niet gebonden zijn aan een bepaalde school. Ze hebben natuurlijk nog niet geleid tot grote onderzoeksprogramma’s, maar dat ligt in de aard van het recente.

Ook de vernieuwing die Van de Velde en van der Horst wél menen te zien, wekt bevreemding. Volgens hen is een kenmerk van de recente periode dat de taalwetenschap “opgegaan” is in of “overgenomen” is door, of “aansluiting” gevonden heeft bij andere domeinen’, met name uit de natuurwetenschappen zoals wiskunde en evolutiebiologie. Maar de taalwetenschap is gedurende haar hele geschiedenis *altijd* in contact geweest met die andere wetenschappen! Het is niet zo lastig aan te wijzen dat de vroege historische grammatici sterk beïnvloed waren door andere historische wetenschappen zoals de geologie en de evolutietheorie, zoals omgekeerd Darwin (1859) al wees op de opvallende parallellen tussen taalontwikkeling en biologische evolutie. De formele semantiek (Partee, 2011) en heel veel grammaticatheorieën (Chomsky, 1963) hebben duidelijke wortels in de wiskundige logica, de informatietheorie, enzovoort, precies zoals de kwantitatieve sociolinguïstiek (door Van de Velde en van der Horst samengevat als ‘het *fourth floor*-onderzoek’) werd beïnvloed door de chemische training die Labov had gehad (Labov, 2002). Het is denk ik lastig enige taalkundige aan te wijzen wiens ideeën niet op de een of andere manier, al is het indirect, beïnvloed zijn door andere wetenschappen, en zo is het altijd geweest. Je zou bijna kunnen zeggen dat dit is wat de taalkunde onderscheidt van de filologie als historici van de filologie niet zo overtuigend hadden aangetoond hoe nauw verweven de filologie altijd is geweest met andere wetenschappen.

Het is ook niet zo gek dat er zulke kruisbestuiving is. De werkelijkheid is dusdanig complex dat je je niet kunt permitteren om ideeën te negeren die zich elders voordoen. Zoals er waarschijnlijk geen zuivere talen bestaan zonder invloed van taalcontact, en geen duidelijk afgebakende tijdvakken, zo hebben er ook nooit zuivere disciplines bestaan. Het idee dat het te verkiezen is om te leven in een periode van ‘*revolutionary science*’ – ook Thomas Kuhn was een

renaissance-man – moeten we verwerpen tenzij we accepteren dat het vak voortdurend in een staat van revolutie verkeert.

Het einde van de taalwetenschap is dan ook hopelijk niet in zicht. Natuurlijk ‘kan’ dat ook ‘vanuit de biologie, de psychologie, de neurologie, of enige andere tak van wetenschap’, zoals van der Horst zegt in een door de auteurs aangehaald citaat, maar dat veronderstelt het primaat van die vakgebieden, en er is, in ieder geval wat mij betreft, geen reden om te veronderstellen dat de taal op de een of andere manier gereduceerd kan worden tot die andere gebieden: het is helemaal niet zo duidelijk dat de taal ontologisch eenduidig in de menselijke hersenen, de menselijke geest of de menselijke samenleving moet worden geplaatst. Taal is nu juist precies wat die verschillende gebieden verbindt, misschien als enige.

2. GEEN REVOLUTIE MAAR UNIFICATIE

In die zin vervult de door Van de Velde en van der Horst gesignaleerde trend om de taalwetenschap niet alleen te laten inspireren door die andere vakken, maar ze erin op te lossen, me wel met zorg. Het is het enige punt uit hun diagnose dat ik herken als iets dat daadwerkelijk gebeurt: de neiging om de resultaten van het vak – de Sapir-Whorf-hypothese is in ieder geval in zijn sterke versie onhoudbaar en we weten vrij precies tot op welke hoogte ze wel houdbaar is – voortdurend vanuit andere vakgebieden ter discussie te stellen en vooral: de neiging om de methodologie tot het hoogst bereikbare te maken in de wetenschap.

Het is iets wat je in veel andere vakken ook ziet, en precies dat maakt verschillende vakken van wetenschap, soms onder het mom van interdisciplinariteit, steeds meer inwisselbaar. Iedereen kan dezelfde vorm van *data science* doen, en uiteindelijk maakt het dan niet uit of je *big data* tekstcorpora zijn, DNA-sequenties of resultaten van de financiële markten. Je kunt dan de Sapir-Whorf-hypothese ‘bewijzen’ door morfologische gegevens uit de *World Atlas of Linguistic Structures* te vergelijken met een databank van gegevens over gezondheid en concluderen dat mensen die een verplicht morfologisch uitgedrukte, toekomstige tijd hebben minder gezond leven (omdat ze de toekomst als iets inherent anders zien dan het heden). Dat is allemaal heel grappig en levert leuke stukken in kranten en op websites op, en vast ook eervolle publicaties en onderzoeksbeurzen, maar verder kom je er niet mee.

Waar ik voor zou zijn: een serieuze vorm van taalwetenschap die natuurlijk rekening houdt met wat er in andere vakgebieden allemaal ontdekt wordt over

taal, maar die vooral probeert een coherent beeld van het verschijnsel te destilleren uit al die gegevens én uit wat eerdere generaties te weten zijn gekomen. Een die bijvoorbeeld niet meent dat er recent sprake is van een ‘kwantitatieve wending’ omdat er al heel lang kwantitatief onderzoek naar taal wordt gedaan, en er geen enkele reden is om ineens alle resultaten van eerder uitgevoerd kwalitatief onderzoek te verwerpen. (Een eenvoudig feit over het Nederlands is dat het attributief gebruikte bijvoeglijk naamwoord aan het zelfstandig naamwoord voorafgaat. Wie dat kwantitatief gaat onderzoeken door in een corpus de voorkomens van ‘de blauwe vogel’ te vergelijken met ‘de vogel blauwe’ verspilt onderzoekstijd.) Intuities, experimenten, corpora – ze hebben allemaal een plaats, ieder met hun eigen problemen, in een serieuze discipline.

Zoals ook de verschillende subdisciplines samenwerken. Onder de doorbraken van de afgelopen jaren zitten juist unificaties van op het eerste gezicht *verschillende deelgebieden* en de oplossing van paradoxen zoals die tussen lexicale diffusie op kortere en de uitzonderingsloosheid van klankverandering op lange termijn. Zulke bevindingen zijn heel diep en alleen mogelijk na lang en serieus werk aan dit soort problemen. Ze zijn misschien wat minder sexy voor de gemiddelde evolutiebioloog, maar juist doordat ze gebaseerd zijn op decennia van werk laten ze iets wezenlijks zien over taal – iets waar je letterlijk niet zomaar op kunt komen. Ik heb geprobeerd hierboven voorbeelden te geven van geleerden van verschillende generaties, maar helaas wordt het, puur door de opzet van het academisch systeem, steeds moeilijker om goed na te denken: er moeten voortdurend resultaten geboekt worden. (Dit probleem betreft denk ik *alle* wetenschappen.)

Het is daarom niet verbazingwekkend hoe eng zelfs de gemiddelde promovendus is in zijn belangstelling – ‘ik werk aan ellipsis in het Hongaars, dus wat zou ik mij aantrekken van de verhouding tussen uitzonderingen en regels bij taalverwerving’ – maar het stemt wel tot zorgen. In plaats van aan samenwerking met economen, ecologen en ethologen lijkt mij er vooral een grote nood aan grotere intersubdisciplinaire samenwerking. Het vak kan alleen vooruitkomen als meer mensen proberen het hele vak te overzien. Gelukkig zijn er natuurlijk nog steeds jonge mensen die dat zien.

Mijn hoop is op een taalwetenschap die niet voortdurend revoluties en renaissance ondergaat, die niet meent dat wat een natuurwetenschapper over taal zegt per definitie de moeite waard is, maar voortbouwt aan een steeds groter wordend bouwwerk van kennis over een fenomeen dat ons evident altijd en overal begeleidt: de menselijke taal.

Literatuurlijst

- Bod, Rens** (2019). *Een wereld vol patronen. De geschiedenis van kennis*. Amsterdam: Prometheus.
- Brown, Tom B., Benjamin Mann, Nick Ryder et al.** (2020). Language models are few-shot learners. Preprint op Arxiv.org.
- Burnett, Heather S.** (2019). ‘Signalling games, sociolinguistic variation and the construction of style’. *Linguistics and Philosophy* 42: 419-450.
- Chomsky, Noam** (1963). ‘Chapter 12: Formal Properties of Grammars’. In Luce, R. Duncan; Bush, Robert R.; Galanter, Eugene (eds.). *Handbook of Mathematical Psychology. II*. New York: John Wiley and Sons Inc., pp. 323-418.
- Darwin, Charles** (1859). *On the origin of species by means of natural selection, or preservation of favoured races in the struggle for life*. London: John Murray.
- Goldsmith, John A., & Bernard Laks** (2019). *Battle in the Mind Fields*. Chicago: University of Chicago Press.
- Labov, William** (2002). How I got into linguistics, and what I got out of it. <https://www.ling.upenn.edu/~wlabov/HowIgot.html>
- Labov, William** (2020). ‘The regularity of regular sound change’. *Language* 96(1): 42-59.
- Partee, Barbara H.** (2011). ‘Formal semantics: Origins, issues, early impact’. In *Formal Semantics and Pragmatics. Discourse, Context, and Models. The Baltic Yearbook of Cognition, Logic, and Communication*. Vol. 6 (2010), eds. B.H. Partee, M. Glanzberg and J. Skilters. Manhattan, KS: New Prairie Press, pp. 1-52.
- Turner, James** (2014). *Philology. The forgotten origins of the modern humanities*. Princeton/Oxford: Princeton Press
- Yang, Charles** (2016). *The Price of Linguistic Productivity. How Children Learn to Break the Rules of Language*. Cambridge: The MIT Press.